

Vlaanderen en Nederland: één taal, twee culturen?

Vlaanderen en Nederland delen een staatsgrens van bijna 450 kilometer, waar aan beide zijden nagenoeg dezelfde taal wordt gesproken, Nederlands. In zo'n gebied zou grensoverschrijdende samenwerking vlekkeloos moeten verlopen: je kunt immers je eigen taal spreken en je hoeft ook niet ver te reizen. Toch zijn er indicaties dat die samenwerking niet altijd even soepel verloopt. Een aanwijzing daarvoor is dat een aantal organisaties zich inzet om Vlaams-Nederlandse samenwerking te bevorderen. Het Algemeen-Nederlands Verbond brengt Nederlanders en Vlamingen samen om elkaar beter te leren kennen, de belangstelling voor elkaar te vergroten en de samenwerking te verbeteren. De Orde van den Prince zet zich in voor de taal en cultuur van de Nederlanden, dat wil zeggen Vlaanderen en Nederland. De Belgisch Nederlandse Vereniging heeft tot doel de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland en het begrip voor elkaar te bevorderen.

Een tweede indicatie dat de Vlaams-Nederlandse samenwerking niet altijd smetteloos verloopt, is dat er cursussen en websites zijn voor Nederlanders die in Vlaanderen werken, waarin ze leren hoe om te gaan met Vlamingen, en dat er ook dergelijke cursussen en websites zijn voor Vlamingen die in Nederland werken. De Nederlander leert bijvoorbeeld dat Vlamingen hechten aan een persoonlijke benadering en dat je daarom pas zakelijk kan worden als je het vertrouwen gewonnen hebt. De Vlaming leert dat Nederlanders niet hiërarchisch zijn ingesteld en hun baas recht in hun gezicht zeggen wat ze denken. Een Nederlandse ambassadeur in België, Henne Schuwer, formuleerde kort en krachtig: "We verstaan Belgen, maar begrijpen ze niet" (NRC Handelsblad, 8 april 2011). De cultuurspecialist Geert Hofstede (2001, 63) concludeert op basis van zijn cultuurvergelijkend waardenonderzoek: "In fact, no two countries (...) with a common border and a common language are so far culturally apart (...) as (Dutch) Belgium and the Netherlands".

We verstaan Belgen, maar we begrijpen ze niet

Cultuur wordt wel gesymboliseerd als een drijvende ijsberg: 1/9 ligt boven water en 8/9 onder water. Het deel dat boven water ligt, reflecteert de aspecten van een cultuur die duidelijk waarneembaar zijn: kleding, hoe mensen elkaar begroeten, eten, rituelen als begroetingen en feesten. Volgens cultuurspecialisten hoeven verschillen tussen culturen in die waarneembare zaken niet tot problemen in de interculturele communicatie te leiden. Heb je er immers een goed oog en oor voor, dan merk je de verschillen op en dan vind je wel een manier om ermee om te gaan. Problematischer zijn de aspecten die weergegeven worden door het deel van de drijvende ijsberg dat onder water ligt: de waarden van een cultuur. Waarden zijn zaken als: Vind je het

normaal of niet dat sommige mensen meer macht hebben dan andere? Vind je dat je je koste wat het kost aan regels moet houden of mag je daarmee flexibel omgaan? Vind je het gewoon dat je privéleven en je zakelijke leven door elkaar lopen of niet? Als je met personen uit een andere cultuur omgaat, zie je niet zo snel dat hun waarden anders zijn dan de jouwe. Daar komt nog bij dat het erg moeilijk is je te realiseren dat iemand andere waarden kan hebben. Dat komt doordat waarden al op jonge leeftijd verworven worden, zo rond het tiende levensjaar, en doordat ze verankerd zijn in wetgeving, onderwijs enz. van de maatschappij waarin je opgroeit.

Waarden en subwaarden

Na de Tweede Wereldoorlog is men zich onder andere door de toenemende internationale mobiliteit gaan realiseren dat culturen verschillen in waarden en is het onderzoek daarnaar op gang gekomen. Een van de doelen was te onderzoeken hoeveel waarden er nodig zijn om de verschillen tussen de culturen in de wereld weer te geven. Bekend zijn de waarden van cultuurspecialisten als Geert Hofstede, Fons Trompenaars, Shalom Schwartz, Edward T. Hall, die elk hun eigen model hebben ontworpen om de verschillen tussen de culturen in de wereld te beschrijven. In het onderwijs wordt vaak aan één zo'n model gerefereerd. Marie-Thérèse Claes en ik hebben geprobeerd om de verschillende modellen in elkaar te schuiven en dat heeft geresulteerd in een model dat is gecentreerd rondom zes basiswaarden, waarvan een viertal nog kan worden onderverdeeld in subwaarden (zie Claes en Gerritsen, 2013, 39-88). In totaal kunnen er anno 2014 zestien (sub)waarden worden onderscheiden om de verschillen in waarden tussen de culturen van de wereld te beschrijven. Het zijn de volgende.

1. Wat is de natuur van de mens?
2. Wat is de relatie van mens tot mens?
 - a. Collectivisme versus individualisme *
 - b. Machtafstand
 - c. Particularisme versus universalisme

- d. Neutraal tegenover emotioneel
 - e. Prestatie tegenover toeschrijving *
3. Wat is de drijfveer van het menselijk handelen?
- a. Femininiteit versus masculiniteit
 - b. Onzekerheidsvermijding
 - c. *Zoveel mogelijk genieten mag versus je mag maar in beperkte mate genieten* *
4. Welke opvatting heeft de mens over de ruimte om zich heen?
- a. Persoonlijke ruimte
 - b. Privéterritorium
 - c. Specifiek tegenover diffuus
5. Welke tijdoriëntatie heeft de mens?
- a. Polychronie en monochronie
 - b. Verleden, heden, toekomst
 - c. Termijnplanning *
6. Wat is de relatie van de mens tot de natuur en het bovennatuurlijke? *

Een uitgebreide beschrijving van al die zestien waarden met referenties en theoretische fundering is te vinden in Claes en Gerritsen (2013, 39-88) en Hofstede, Hofstede en Minkov (2010, 277-296). Hier ga ik alleen in op de waarden waarin Vlaanderen en Nederland van elkaar zouden verschillen. Die zijn aangeduid met een asterisk. Het gaat om een flink aantal waarden: elf van de zestien, meer dan twee derde. Nu moet daarbij wel worden aangetekend dat niet voor al die waarden op basis van even verantwoord onderzoek is vastgesteld dat er verschillen tussen Vlaanderen en Nederland zijn. Voor waarden van Hofstede als *machtafstand*, *onzekerheidsvermijding* is dat bijvoorbeeld op basis van betrouwbaarder onderzoek bepaald dan voor waarden van Hall als *privéterritorium*, *polychronie versus monochronie* of voor waarden van Trompenaars als *particularisme versus universalisme* en *specifiek versus diffuus*. Ik bespreek de verschillen in waarden tussen Vlaanderen en Nederland in de volgorde van het bovengenoemde schema. In Claes en Gerritsen (2013, 139-153) staat een uitgebreidere beschrijving.

Een dure auto moet je in Nederland drie straten verderop parkeren

1. De waarde *wat is de natuur van de mens?* is een van de minst onderzochte waarden. Vlamingen en Nederlanders hebben alle twee als uitgangspunt dat de mens van nature goed is. Dat blijkt ook uit de wetgeving: je bent onschuldig tenzij het tegendeel wordt bewezen, de zogenaamde *code Napoléon*. Beide culturen verschillen wel van elkaar in opvatting of de natuur van de mens veranderlijk is. Nederlanders denken dat meer dan Vlamingen. In Nederland gelooft men bijvoorbeeld meer in het effect van reclassering dan in Vlaanderen.

2b. Ten aanzien van de waarde *machtafstand* is het verschil tussen Vlaanderen en Nederland aanzienlijk. Op een schaal van 0 tot 100, waar 0 staat voor een zeer lage machtafstand en 100 voor een zeer hoge scoort Nederland 38 en Vlaanderen 61. In Vlaanderen vindt men het normaler dat de macht ongelijk is verdeeld, met andere woorden dat sommige mensen meer macht hebben dan andere. Dat uit zich bijvoorbeeld in de omgang tussen leidinggevende en medewerker. De Vlaamse medewerker verwacht dat de leidinggevende hem of haar zegt wat te moeten doen, de Nederlandse medewerker verwacht dat hij of zij naar eigen inzicht mag handelen. Een Vlaamse baas moet zich ook als baas gedragen en dat laten zien in uiterlijkheden als kleding, een dure auto enz. Een Nederlandse baas moet zich vooral niet als baas gedragen. Heb je een dure auto, dan moet je die in Nederland drie straten verderop parkeren, aldus Philip Charles in zijn cursussen Vlaams-Nederlandse interculturele communicatie.

2c. Vlamingen zijn *particularistischer* dan Nederlanders. Hiermee wordt bedoeld dat ze wetten, regels enz. meer naar hun eigen inzichten interpreteren dan Nederlanders. In Nederland is een wet iets waar je je aan te houden hebt, men leeft er naar de letter van de wet. In Vlaanderen leeft men in de geest van de wet. Toen Vlaamse gevangenen in Nederlandse gevangenissen werden geplaatst wegens ruimtegebrek in Vlaanderen, was een van de klachten van de gedetineerden dat alles in Nederland zo volgens de vastgestelde regels ver liep en dat geen rekening werd gehouden met hun bijzondere omstandigheden.

2d. Vlamingen zouden vaker dan Nederlanders hun *emoties* tonen. Een Vlaamse journalist zei ooit eens over de Nederlanders dat deze calvinisten alleen maar uitbundig feest konden vieren als ze tegelijkertijd afzagen als beesten, bij voorbeeld tijdens de Elfstedentocht.

3a. Vlamingen zijn *masculiener* dan Nederlanders. Op een schaal van 0 tot 100, waar 0 staat voor feminien en 100 voor masculien, scoort Nederland 14 en Vlaanderen 43. Het verschil uit zich onder andere in een hogere prestatiegerichtheid van de Vlaming dan van de Nederlander. Nederlanders willen minder graag boven het maaiveld uitsteken dan Vlamingen. Voor hen is een leuk leven ook heel erg belangrijk. Extreem gezegd kun je stellen dat Nederlanders ‘werken om te leven’, terwijl Vlamingen meer ‘leven om te werken’. In feminiene culturen is zorg voor anderen erg belangrijk. In Nederland zien we dat in het belang dat men hecht aan mantelzorg, vrijwilligerswerk (waar zelfs de leden van het koninklijk huis aan meedoen!) en het in 2013 gelanceerde ideaal van de participatiemaatschappij (dat natuurlijk ook om financiële redenen werd voorgesteld!). Het verschil tussen Vlaanderen en Nederland in belang dat men hecht aan werk en privé-leven laat zich mooi illustreren aan een vergelijking van de reactie van de Nederlandse en de Vlaamse pers op de Franse minister van Justitie Rachida Dati, die vijf dagen nadat ze met een keizersnede van een dochter was bevallen, weer naar de ministerraad ging. De Nederlandse pers noemde haar “totaal gestoord”, de Vlaamse vond dat ze “de show stal”.

3b. Vlamingen hebben een veel hogere *onzekerheidsvermijding* dan Nederlanders. Op een schaal van 0 tot 100, waar 0 staat voor een zeer lage onzekerheidsvermijding en 100 voor een zeer hoge, scoort Vlaanderen 97 en Nederland 53. Dat betekent dat Vlamingen meer dan Nederlanders zich bedreigd voelen door onzekere situaties en meer proberen daar greep op te krijgen. Dit uit zich in tal van zaken. Een mooi voorbeeld is de gang van zaken rondom de Fyra. De Nederlanders vonden dat die nog wel door kon rijden, ook al vielen er onderdelen af en zwaaiden buitendeuren zomaar open, maar de Belgen hielden de trein bij de grens tegen omdat ze vonden dat hij te veel mankementen had om door te rijden. Vlaamse leraren kunnen

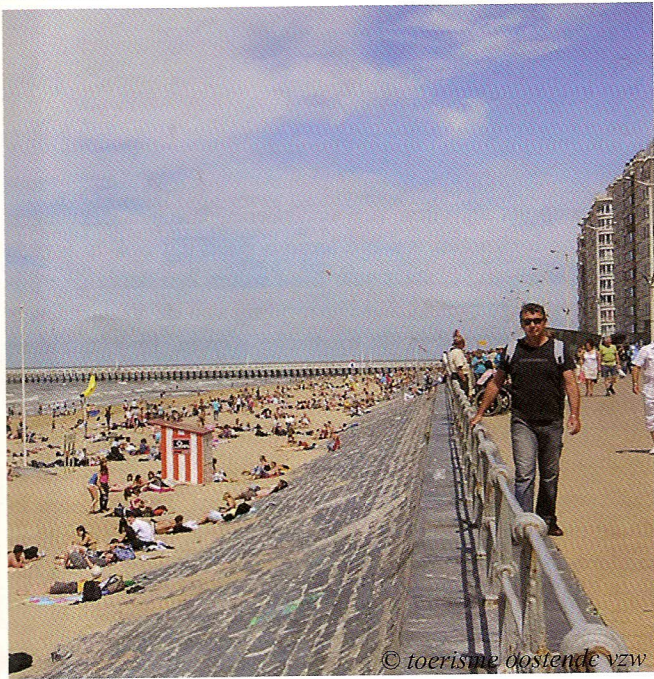
een agressiepolis afsluiten, een verzekering die hen dekt tegen agressie van leerlingen. En die leraren doen dat ook in groten getale. In Nederland bestaat naar mijn weten een dergelijke polis niet. De hogere onzekerheidsvermijding van de Vlamingen is eveneens ge-refecteerd in de medische wereld. In Vlaanderen worden meer medische handelingen verricht dan in Nederland, zijn meer ziekenhuisbedden, tandartsen, verpleegsters enz. per hoofd van de bevolking. Men doet er meer zijn best dan in Nederland om ziektes onder controle te krijgen. Dat uit zich ook in een verschil in het gebruik van antibiotica. Die worden in Vlaanderen meer gebruikt dan in Nederland. Zozeer zelfs dat in Vlaanderen resistentie dreigde en men acties ondernam om het gebruik van antibiotica terug te dringen.

4a. De Vlamingen hebben een kleinere *persoonlijke ruimte* dan Nederlanders. Dat betekent dat de persoonlijke afstand tus-sen communicatiepartners in Vlaanderen wat kleiner is dan in Nederland. In Nederland is die afstand tussen de 45 en 50 centimeter voor personen die men goed kent, zo’n 65 centimeter voor collega’s en zo’n 80 centimeter voor personen die men niet kent. In Vlaanderen zijn die afstanden kleiner. Hoeveel kleiner precies vereist nog verder onderzoek. Het verschil leidt ertoe dat Vlamingen vaak het gevoel hebben dat Nederlanders te ver af staan en Nederlanders dat Vlamingen te dichtbij staan.

Nederlanders werken om te leven, Vlamingen leven om te werken

4b. Het *privéterritorium* van Vlamingen is groter dan dat van Nederlanders. Hiermee wordt bedoeld dat Vlamingen een groter deel van hun huis als privé beschouwen dan Nederlanders. De Vlamingen schermen hun huizen vaker af met bijvoorbeeld gordijnen en luiken, zodat niemand naar binnen kan kijken. De Nederlanders laten iedereen lekker binnenkijken in hun doorzonwoningen: de zit- en eetkamer, de keuken, iedereen mag ze zien, alleen slaapkamer en soms ook badkamer zijn privé. Een Nederlander die in Vlaanderen woont, zei ooit eens dat hij het zo vreemd vond dat hij wel hartelijke contacten met zijn burens had, maar dat hij nooit bij hen thuis voor een borrel werd uitgenodigd.

4c. Vlamingen zijn *diffuser* dan Nederlanders. Het gaat hier als het ware om psychisch privé-territorium. Vind je dat iemand met wie je zaken doet, alleen die aspecten van je behoort te weten die van belang zijn voor het zakendoen, bijvoorbeeld hoe lang je al voor een bedrijf werkt, welke opleiding je hebt? Óf vind je dat die persoon ook andere zaken van je behoort te weten: je gezinssituatie, waar je woont, wat je favoriete vakantie is enz.? In het eerste geval ben je meer specifiek, in het tweede

© toerisme oostende vzw

geval ben je meer diffuus. De Vlaaming is meer diffuus dan de Nederlander. De lange uitgebreide Vlaamse zakenlunches zijn ook bedoeld om elkaar beter te leren kennen, om te weten met wie je zaken doet. Het is opmerkelijk dat het fysieke territorium van de Nederlanders kleiner is dan van de Vlaming – het huis wordt minder afgeschermd – maar dat het psychische territorium van de Nederlander groter is dan van de Vlaming.

5a. Vlamingen zouden *polychroner* dan Nederlanders zijn. Daar-mee wordt bedoeld dat Vlamingen meer dan Nederlanders verschillende zaken tegelijk kunnen doen, flexibeler zijn, meer kunnen improviseren en niet zozeer aan planning hechten. Vlamingen in Nederland zeggen daar ondervonden te hebben dat een vergadering die om 9 uur begint, ook echt om 9 uur begint!

5b. De laatste waarde waarin verschil tussen Vlamingen en Nederlanders is geconstateerd, is het belang dat aan het verleden wordt gehecht. Voor Nederlanders zijn verleden en heden behoorlijk gescheiden en het verleden is minder belangrijk dan het heden. Voor Vlamingen zijn verleden en heden even belangrijk en ze zijn met elkaar verstrengeld, het heden vloeit in hun opvatting meer uit het verleden voort dan in de opinie van Nederlanders. Dat uit zich bijvoorbeeld in het belang dat wordt gehecht aan de kennis van de eigen geschiedenis. Op de basisschool leren Nederlanders maar vijftig aspecten van hun geschiedenis, Vlamingen hun hele geschiedenis. Met argumenten uit het verleden overtuig je Vlamingen makkelijker dan Nederlanders.

In het bovenstaande heb ik een korte samenvatting gegeven van wat bekend is over verschillen in waarden tussen Vlaanderen en Nederland. We kunnen concluderen dat er veel verschillen zijn, al is meer onderzoek nodig, en dat bovengenoemde uitspraak van Hofstede, ook als je meer waarden in de beschouwing betreft, nog steeds geldig is. Deze verschillen in waarden zouden kunnen verklaren waarom de grensoverschrij-

denden communicatie soms stroef verloopt. Vragen die rijzen, zijn natuurlijk hoe die verschillen komen, of alle genoemde verschillen in waarden de communicatie belemmeren en of er uit de verschillen geen synergie te halen is. In mijn volgende bijdrage hoop ik daarop in te gaan.

Literatuur

- Claes, M.-T. & Gerritsen, M. (2013). *Culturele waarden en communicatie in internationaal perspectief*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. Thousand Oaks/London/New Delhi: Sage Publications.
- Hofstede, G., Hofstede, G.J. & Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations. Software of the mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*. New York etc.: Mc Graw Hill

“Dit artikel is overgenomen uit *Neerlandia/Nederlands van Nu*, jaargang 118, pp. 26-29

Neerlandia/Nederlands van Nu is een Nederlands-Vlaams tijdschrift voor taal, cultuur en maatschappij. Het verschijnt vier keer per jaar, een volledige jaargang telt 204 bladzijden.

Het tijdschrift wordt uitgegeven door het Algemeen-Nederlands Verbond (ANV). Meer informatie over het ANV en *Neerlandia/Nederlands van Nu* vindt u op www.anv.nl”

Tekst: Marinel Gerritsen, Radboud Universiteit Nijmegen